

УДК 371.02: 811

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/84-1-41>**Олена ГОРДІЄНКО,***orcid.org/0000-0003-3384-3656**кандидат педагогічних наук, доцент,**доцент кафедри початкової освіти та культури фахової мови**Житомирського державного університету імені Івана Франка**(Житомир, Україна) YELENA_G@i.ua*

ДИДАКТИЧНІ ІГРИ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ МОНОЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Сучасна система початкового навчання передбачає компетентнісний підхід до навчання, який має на меті досягнення результатів у вигляді сформованих компетентностей, серед яких провідне місце посідає мовленнєва компетентність, яка в Державному стандарті початкової освіти характеризується як уміння користуватися засобами рідної мови для здійснення спілкування. Важливою її складовою виступає сформоване монологічне мовлення молодших школярів, яке тісно взаємопов'язане з психічним та інтелектуальним розвитком особистості. У статті розглянуто сутність поняття «монологічне мовлення», подано аналіз праць про особливості монологічного мовлення вітчизняних і закордонних науковців. Схарактеризовано основні дотичні до зв'язного мовлення поняття, окреслено особливості розвитку монологічного мовлення в учнів початкової школи. Зроблено висновок, що навчання монологу як складової комунікативної компетентності молодших школярів сприяє прагненню до взаєморозуміння партнерів, доброзичливості, відкритості, виробленню вміння комунікувати у рамках правил і норм загальної культури мовлення і поведінки. У цілому розвиток монологічного мовлення молодших школярів – це складний і поступовий процес, який передбачає різні аспекти мовленнєвого розвитку та спілкування. Обґрунтовано доречність застосування спеціальних заходів для дотримання етапів роботи з формування монологічного мовлення молодших школярів, визначено його вплив на розвиток особистості молодшого школяра, запропоновано спеціальний комплекс дидактичних ігор із формування вмінь монологічного мовлення учнів початкової школи. Автор пропонує спеціально дібрані дидактичні ігри, спрямовані на формування зазначених навичок на уроках мовно-літературної освітньої галузі. Результати дослідження показали, що комплекс вправ, спрямованих на формування монологічного мовлення молодших школярів, сприяє формуванню мовленнєвої компетентності, покращенню комунікативних якостей мовлення, підвищенню рівня культури мовлення молодших школярів. Науково обґрунтовано методичні засади залучення комплексу вправ із навчання монологу на уроках української мови в початковій школі; доведено, що означений комплекс може бути впроваджений в навчально-виховний процес, використаний для вдосконалення програм і підручників. Також окреслено перспективи подальших досліджень в означеній галузі. Матеріали статті можуть бути використані для вдосконалення методики навчання української мови в початковій школі.

Ключові слова: дидактична гра, компетентність учня, мовно-літературна освітня галузь, молодші школярі, монологічне мовлення, початкова освіта, розвиток мовлення, лексична робота, переказ, продуктивне мовлення.

Olena HORDIENKO,*orcid.org/0000-0003-3384-3656**Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor;**Associate Professor at the Department of Primary Education**and Culture of Professional Speech**Zhytomyr Ivan Franco State University**(Zhytomyr, Ukraine) YELENA_G@i.ua*

DIDACTIC GAMES IN THE PROCESS OF FORMING MONOLOGICAL SPEECH OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS

The modern system of primary education provides for a competency-based approach to learning, which aims to achieve results in the form of competence, among which the leading role is played by speech-related ones. Thus, in the State Standard of Primary Education speech competence is characterized as the ability to use the means of the native language for communication. An important component of it is the formed monologic speech (MS) of younger schoolchildren, which is closely interconnected with the mental and intellectual development of the personality. The article considers the essence of the concept of "monologic speech", provides analysis of works on the features of monologue conducted by domestic and foreign scientists; the main concepts related to coherent speech are characterized; the features of the development of monologic speech in primary school students are outlined. It is concluded that teaching monologue as a component of

the communicative competence of younger schoolchildren contributes to the desire for mutual understanding of partners, friendliness, openness, and the development of the ability to communicate within the rules and norms of the general culture of speech and behavior. In general, the development of monologic speech of younger schoolchildren is a complex and gradual process that involves various aspects of speech development and communication. The appropriateness of using special measures to comply with the stages of work on the formation of monologic speech of younger schoolchildren is substantiated; its impact on the development of the personality of the younger schoolchild is determined; a special set of didactic games for the formation of monologic speech skills of primary school students is proposed. The author offers a selected set of didactic games aimed at the formation of the above-mentioned skills during the language and literature lessons. The results of the study showed that the set of exercises aimed at the formation of monologic speech of younger schoolchildren contributes to the formation of speech competence, improvement of communicative qualities of speech, and raising the level of speech culture. The methodological principles of involving a set of exercises for teaching monologue during the lessons of Ukrainian language in primary school are scientifically substantiated; It is proven that the specified complex can be implemented in the educational process, as well as used to improve corresponding programmes and textbooks. Prospects for further research in the specified field are also outlined. The materials of the article can be used to improve the methodology of teaching the Ukrainian language in primary school.

Keywords: didactic games, competence of a student, language and literary educational branch, younger schoolchildren, monologic speech, primary education, speech development, lexical work, retelling, productive speech.

Постановка проблеми. В сучасній системі початкової освіти пріоритетним є компетентнісний підхід до навчання, який виступає однією з передумов для формування та розвитку особистісних якостей молодших школярів, а також необхідних умінь та навичок. Компетентнісний підхід ставить за мету досягнення ефективних освітніх результатів у вигляді сформованих компетентностей. Зокрема, мовленнєва компетентність учнів початкових класів у Державному стандарті початкової освіти характеризується як уміння користуватися засобами рідної мови для здійснення спілкування (Про затвердження державного стандарту початкової освіти). Важливою складовою мовленнєвої компетентності є опанування монологічним мовленням, про що зазначається в освітніх програмах для початкових класів. Розвиток монологічного мовлення молодшого школяра в системі розвитку мовлення є унікальним та складним процесом, який тісно взаємопов'язаний із психічним, інтелектуальним, емотивним розвитком дитини, впливає на її мислення та здатність гармонійно взаємодіяти з іншими комунікантами.

Допомогти виконати це завдання може залучення гри, що спрямована на розвиток інтелектуальної та емоційної сфер особистості дитини, збагачує її знаннями про навколишній світ, виховує найкращі риси характеру, такі як доброта, уміння співчувати, людяність, розвиває зв'язне мовлення, мислення, формує естетичні почуття. Також дидактичні ігри покликані вирішувати такі завдання, як удосконалення поведінкових та комунікативних навичок; розвиток уміння працювати самостійно; зацікавлення навчальним матеріалом. Виконання зазначених завдань здійснюється, якщо кожна дитина буде включена у процес навчання, буде виявляти найбільшу активність, чому сприяє залучення гри.

Аналіз досліджень. Вивченню різноманітних аспектів розвитку монологічного мовлення завжди приділялась значна увага в багатьох психолінгвістичних та лінгводидактичних наукових доробках. Механізми монологічного мовлення та загальні засади його становлення описано в дослідженнях Л. Калмикової, Л. Кардаш, Т. Кириченко, С. Куранової, Е. Барент (Е. Barendt), Е. Сапір (Е. Sapir), Дж. Седвай (J. Sedivy) та інших. Вчені виокремили психологічні засади формування та розвитку монологічного мовлення, охарактеризували аспекти комунікативної діяльності особистості, чинники, що здійснюють вплив на розвиток монологічного мовлення суб'єкта.

Вітчизняні науковці визначають монологічне мовлення як розгорнуте висловлювання, що сприяє комунікації. О. Соловей вважає, що монологічна форма висловлювання створює підґрунтя для опанування іншими видами мовлення (Соловей, 2010: 49). За О. Яценковою, монологічне мовлення породжується однією особою, тому може мати певний, властивий їй стиль висловлювання. (Яценкова, 2011). Т. Скалацька надає таке визначення монологічного мовлення: «це одна з форм мовлення, що характеризується складною синтаксичною будовою та прагненням розкрити зміст конкретного питання» (Скалацька, 2017). За Е. Ніколаєску, монологічне мовлення – це особливий тип мовленнєвої діяльності, який відрізняється розгорнутістю, більшою довільністю та запрограмованістю (Ніколаєску, 2007). Г. Васківська стверджує, що монологічне мовлення є зв'язним мовленням однієї особи, метою якого є повідомлення про певні факти, явища, події (Васьковська, 2016). Науковиця виокремлює особливості монологічного мовлення: необхідність попередньої довготривалої підготовки та обмірковування змісту; її довільність та розгорнутість;

послідовне викладення повідомлення та обумовленість його змісту спрямованістю на слухача (Васьковська, 2016: 35).

Психологічний словник сучасних термінів надає таке визначення монологічного мовлення: це форма мовлення, у виникненні якого бере участь одна особа, висловлювання якої містять відповідь на запитання слухача (Психологічний словник, 2009).

У доробках закордонних учених (Л. Рафаель (L. Raphael), Дж. Борден (G. Borden), К. Харіс (K. Harris) монологічне мовлення визначається як одиниця мовлення, компоненти якої виступають у взаємозв'язку, пов'язані логікою та граматично. Воно обумовлене ситуацією, у якій відбувається обмін інформацією (Raphael, 2007: 381). На думку Е. Барент (E. Barendt), монолог є підґрунтям до комунікації (Barendt, 2005: 32). Е. Сапір (E. Sapir) визначає мовлення як багатоаспектне явище, що складається з окремих висловлювань та потребує від слухача подальшого обговорення окресленої теми. (Sapir, 2004: 78). Дж. Седвай (J. Sedivy) пропонує визначати монологічне мовлення як процес комунікації між особами, що має на меті обмін думками (Sedivy, 2018: 23). Д. Денні (D. Danny) та Н. Стейнберг (N. Steinberg) схарактеризовують монологічне мовлення як процес обміну між суб'єктами висловлювання, на зміст яких впливає безпосереднє сприймання учасників (Danny, 2013: 94).

Як бачимо, монологічне мовлення являє собою процес передавання повідомлень у процесі комунікації, є засобом спілкування осіб між собою. Серед інших видів мовлення вирізняється низкою факторів соціального характеру, а саме: врахуванням у висловлюванні національних традицій, культурологічних особливостей співрозмовників, дотриманням мовленнєвого етикету, рівнем сформованості навичок спілкування, умовами виховання, які інтегруючись стають вагомими складовими мовленнєвої діяльності людини.

Мета статті – проаналізувати сутність поняття «монологічне мовлення», визначити його вплив на розвиток особистості молодшого школяра, запропонувати комплекс дидактичних ігор з формування умінь монологічного мовлення учнів початкової школи.

Виклад основного матеріалу. Існує багато варіантів монологічного мовлення, що вирізняються за змістом та ступенями самостійності та підготовленості. Так, за ступенем підготовленості доповідача виокремлюються підготовлене, частково підготовлене та не підготовлене висловлювання. Змістові характеристики монологічного

мовлення представлено такими формами, як повідомлення, опис або розповідь. За таким критерієм, як ступінь самостійності монологічного висловлювання, виокремлюються такі ознаки: відтворення вивченого (переказ), самостійний вислів.

Формування монологічних вмінь є складним і довготривалим процесом, що започатковується в дошкільному віці і розвивається під час здобуття загальної середньої та вищої освіти. Сенситивним періодом для формування монологічного мовлення виступає молодший шкільний вік, коли діти навчаються переказувати текст, складати невеликі за обсягом розповіді, здійснювати опис предметів, обґрунтовувати правильність власних суджень із наведенням аргументів, встановленням причинно-наслідкових зв'язків.

Отже, монологічному мовленню властиві такі якості, як спланованість, логічність, послідовність, організованість, наявність відповідного до ситуації лексикону, потребує добору для формування висловлювання чітких, правильних граматичних форм. Безперервне та зв'язне висловлювання однією особою власних думок є провідною ознакою монологічного мовлення.

Проведений нами аналіз понять надає можливість зробити висновок, що навчання монологу як складової комунікативної компетентності молодших школярів реалізує важливе освітнє завдання, а саме: навчає ставленню до інших людей як цінності, прагненню до взаєморозуміння партнерів, доброзичливості, відкритості, взаємного довіря, толерантності, вироблення вміння комунікувати у рамках правил і норм загальної культури мовлення і поведінки.

Під час педагогічної практики в 1–2 та 3–4 класах ліцеїв міста Житомира та області студентами ННІ педагогіки (спеціальність «Початкова освіта») було проведено дослідження рівня розвитку монологічного мовлення молодших школярів. Учні зазвичай хоч і давали правильний опис картинок, проте часто помилялися у доборі слів і виразів, відхилялися від теми, описи були недостатньо повними, вони характеризувалися неточностями, недостатньою повнотою, невмінням дотримуватись логічно правильної послідовності. Учні, які виявили низький рівень розвитку умінь діалогічного мовлення, складали 25% від загального числа респондентів, часто припускались грубих помилок. Вони потребували допомоги дорослого, виявляли слабкі знання, майже у всіх випадках не могли надати пояснення, іноді не розуміли завдання або відмовлялися від виконання, мовчали або відповідали «так», «ні». Невелика кількість дітей із досліджуваних груп

виявили високий рівень (17%). Ці учні виявили усвідомлені знання, давали чіткі відповіді, використовували пояснення своїм думкам, правильно розповідали про героїв книжки, крім того, самостійно наводили приклади, аргументували. У відповідях були наявні оригінальні ідеї та розмаїття варіантів виконання, мовлення виразне. Більшість респондентів (58%) виявили середній рівень сформованості вмінь монологічного мовлення. Під час уроку вони в цілому правильно складали відповіді, намагались використовувати формули мовленнєвого етикету, залучали жести та міміку, використовували вирази, які запам'ятали з прослуханих сюжетів. Проте не завжди виявляли здатність до встановлення зв'язків у частинах монологу та не виявляли ініціативи у спілкуванні, соромилися і відчували труднощі у побудові монологу.

Діагностика засвідчила недостатній рівень розвитку монологічного мовлення в молодших школярів. Тому ми перейшли до наступного етапу нашого дослідження – розробки спеціального комплексу заходів, спрямованого на розвиток умінь монологічного мовлення молодших школярів. Вважаємо, що доцільним для виконання такого завдання буде використання дидактичних ігор.

Як показує практика, використання гри дозволяє запобігти шаблонності та одноманітності в навчанні, формує пізнавальну самостійність, орієнтує дітей на творчість, пошук, вчить розв'язувати проблеми, розвиває навички спілкування. Гра сприяє налагодженню стосунків у дитячому колективі, допомагає дітям навчитися спілкуванню, усвідомленню ними загальнолюдських цінностей.

Навчання монологічному мовленню молодших школярів може здійснюватись за такими основними напрямками: сприймання та відтворювання творів (текстів) і продукування власних зв'язних висловлювань різних типів і стилів. Так, діти слухають і читають художні та науково-популярні тексти, вчать їх переказувати, опановують різні види продуктивного монологічного мовлення, наприклад, вчать складати опис, розповідь, міркування, спираючись на наочний матеріал (іграшки, картини, схеми), а також без нього.

Навчання монологічному мовленню молодших школярів доречно здійснювати на кожному уроці за такими етапами:

Актуалізація лексичної (збагачення, уточнення і активізація словникового запасу) і граматичної компетентності учнів (навичок словозміни, словотворення і побудови простих поширених і складних речень), що реалізується на підготовчому етапі заняття у формі бесіди під час розгляду сюжетної картини й лексико-граматичних вправ. На цьому

етапі використовуються прийоми: добір слів різних частин мови за предметними і сюжетними картинками, за словесною інструкцією; зміна і утворення слова за зразком, за картинкою; вставка слів у текст; доповнення та поширення речень, складання словосполучень і речень за поданими словами, за картинками; ігрові прийоми (дидактичні ігри «Так чи ні», «Впиймай слово», «Назви одним словом», «Дешифрувальник», «Я диктор» та ін.).

Навчання переказу (репродуктивний монолог). Безпосередня робота з формування зв'язного монологічного мовлення починається з навчання переказу, оскільки цей вид зв'язного висловлювання є найпростішим: дитина передає своїми словами авторський текст, використовує готові мовленнєві форми.

Робота з навчання переказу проходить у два етапи:

А) Підготовчий: мотиваційний (відгадування загадок, вступна бесіда); ігри для з'ясування значення імовірно незнайомих дітям слів («Добери близьке за значенням слово», «Встанови послідовність між словом та його значенням», «Добери протилежне за значенням слово» «Відгадай загадане слово»; зосередження уваги на сприйнятті тексту; читання (слухання дітьми) тексту; обговорення прочитаного; визначення дійових осіб та з'ясування причинно-наслідкових зв'язків; визначення головної думки прочитаного тексту;

Б) Основний: читання вже знайомого тексту дітьми; розгляд ілюстрацій до тексту; гра «Розташуй картинки у потрібній послідовності»; читання тексту дітьми мовчки з наміром переказу; переказ за частинами; переказ тексту цілком (можна в групах і парах).

Для переказу обираємо знайомі та доступні дітям невеликі тексти. Наприклад, для 1 класу пропонуємо казки «Ріпка», «Колобок», «Вершки і коріння» (в обробці К. Д. Ушинського). Тут є повторювані сюжетні моменти, події розвиваються в логічній послідовності, головний герой вступає у взаємодію з кількома персонажами по черзі. Використовуємо різноманітний наочний матеріал: картинки зі зображенням персонажів, моделі-замінники (силуетні зображення у вигляді геометричних фігур), картинно-графічні плани чи схеми, фланелеграф, мнемотаблиці.

Після прочитання казки визначаємо персонажів (*Дід, Баба, Внучка, Жучка, Котик, Мишка*), порядок дій, що відбуваються (в якій послідовності з'являлися герої). Під час повторного читання діти викладають на фланелеграфі картини зі зображеннями персонажів казки. Після чого, спираючись на зображення на фланелеграфі, діти переказують казку.

Також використовуємо завдання на розвиток навичок розповідання з елементами творчості. Дітям пропонуємо ситуацію: *врешті ріпку не змогли витягнути*; придумати продовження казки (кого покличе Мишка тощо).

Працюючи над переказом казки «Вершки і коріння», використовуємо незаповнену основу для схеми та силуетні зображення. Після прочитання казки визначаємо героїв (*Чоловік та Ведмідь*). Далі текст казки ділиться на дві частини (*Чоловік і Ведмідь садили і ділили ріпу, сіяли і ділили пшеницю*), кожен опрацьовуємо, зазначаємо, що посаджено і як ділили (*Кому що дісталось?*). Далі вибираємо силуетні зображення персонажів і посаджених рослин та їх частин, на які ділили. У верхній частині схеми діти наклеюють силуетні зображення *Людини та Ведмеда. Виросла ріпка* (наклеїли на схему силуетне зображення *ріпки*). *Чоловік взяв коріння, а бадилля віддав Ведмедю* (під зображенням *людини* наклеїли силует *ріпи*, а під зображенням *Ведмеда* – її бадилля). *Пшениця дозріла* (наклеїли на схему силуетне зображення *пшениці*). *Бадилля Чоловік взяв собі, а коріння віддав Ведмедю* (під *людиною* клеїмо силуетне зображення *колоска*, а під *ведмедем* – силуетне зображення *кореня колоска*). Також додаємо завдання на розвиток навичок розповіді з елементами творчості. Дітям пропонуємо таку ситуацію: *Чоловік вирішив засіяти поле наступної весни*, тож потрібно придумати продовження казки.

Так, наочно ілюструючи казки, діти бачать у схемах персонажів, причинно-наслідкові зв'язки та порядок дій; перед очима – схематична ілюстрація казки, тому діти звертають увагу на правильну побудову речень, на відтворення слів і виразів, характерних для твору. Разом із формуванням навичок переказу поглиблюється знання твору, вдосконалюється виразність мовлення, вміння будувати речення та текст у цілому.

3. Навчання складання розповіді (продуктивний монолог) (формування уявлень про структуру тексту, логічний зв'язок і послідовність подій, умінь використання лексико-граматичних засобів під час складання розповіді) проводиться після сприйняття дітьми сюжетної картинки й розбору її змісту.

На даному етапі використовуються такі прийоми: мотиваційна установка (добір сюжетних картинок, що викликають інтерес дітей; сприйняття наочності; цільова установка на створення оповідання); зразок розповіді (тексту повністю або його фрагментів) із подальшим аналізом і повторенням; ознайомлення з особливостями й структурою тексту; пояснення змісту й послідов-

ності дій; складання плану розповіді (питального, схематичного) самостійно й у групах; колективне складання розповіді за частинами; самостійний запис оповідання; добір синтаксичних конструкцій (зачин: «*Навесні...*», «*Одного літнього дня...*», «*Одного разу взимку...*», «*Як-то раз ...*»; основна частина: «*Спочатку...*», «*Спершу...*», «*Потім...*», «*Після цього ...*», «*Через деякий час ...*», «*Раптом ...*»; розв'язка: «*Тепер стало зрозуміло ...*», «*Виявляється ...*» і т.п.); дидактичні ігри з наочним матеріалом «Розташуй за послідовністю подій», «Плутанина», «Четвертий зайвий» і т.д.).

Під час складання кожної розповіді вчитель слідкує за правильністю утворення слів, уточнює слова, відстежує правильність викладу думок (наприклад, не лише перерахування подій, а й пояснення причинно-наслідкових зв'язків), акцентує увагу на фінальних словах, які додають розповіді закінченості, висловлять основну думку оповідання. Розвиток навичок контролю за власним мовленням і мовленням оточуючих під час побудови зв'язних висловлювань здійснюється на етапі аналізу й оцінки дитячих оповідань. Тут доцільними будуть прийоми: доповнення розповіді; прослуховування своєї розповіді в аудіозаписі та її подальший аналіз; оцінювання розповіді педагогом; непрямі прийоми оцінки (нагадування, виправлення, зауваження, емоційна репліка); аналіз і оцінка власної розповіді; взаємооцінювання дітьми продуктів своєї діяльності.

Особливий інтерес викликають у школярів ігри. Вони дозволяють відбирати лексичний матеріал для висловлювань, збагачуючи словник дітей, допомагають опановувати навички побудови зв'язного монологічного мовлення, навчають відповідати на запитання не одним словом, а реченням чи кількома. На допомогу вчителю пропонуємо такі дидактичні ігри: «По колу», де, наприклад, потрібно дібрати пестливе слово до побаченого на картинці предмета, істоти; «Як сказати по-іншому?» – у цій грі діти вправляються в добір синонімів (*сонце – яскраве, гаряче* тощо); «Скажи навпаки» – діти добирають антоніми (*яскравий – темний* тощо); «Так буває чи ні?» – сприяє розвитку логічного мислення, формує вміння помічати порушення у послідовності викладу оповідання, встановлювати зв'язки між явищами.

Під час гри доречним буде прийом опису предметів та персонажів. Наприклад, опрацьовуючи казку «Зайчикова хатинка» (2 клас), просимо згадати сюжет, охарактеризувати героїв казки. Діти кажуть, що Зайчик – занадто довірливий, Лисиця – руда шахрайка, півень – хоробрий. Далі учні описують окремі предмети з цієї казки:

хатинка Зайчика – дерев'яна (тепла, з дощок, не розтане, міцна), у Лисички крижана – прозора, снігова (холодна, неміцна).

В ігри «Хто що вміє робити?», «Так буває чи ні?», «Що спочатку, що потім?», «Відгадай казку» учні можуть грати самостійно, вчитель лише контролює їх перебіг, підводить підсумки.

Таким чином, дидактичні ігри позитивно впливають на рівень самостійності та правильності висловлювань дітей, підвищують розумову та мовленнєву активність дітей, адже гравці потрапляють у ситуації, які спонукають до потрібного висловлювання. Дотримання дітьми умов гри виробляють уміння узгоджувати свої дії з іншими учасниками, активують, вчать захищатися і допомагати, прогнозувати наслідки своїх дій для інших гравців. Це живий, соціальний, колективний досвід школяра. Надалі доречно буде поступово ускладнювати тексти за структурою та мовним матеріалом.

Отже, використання дидактичної гри на уроках мовно-літературної освітньої галузі сприяє розвитку особистості кожної дитини, незалежно від рівня її загальної успішності. Мислення активізується як відповідь на складності, внаслідок необхідності відбору єдиного правильного рішення серед безлічі можливих, що вимагає швидкої перебудови діяльності, яка зазвичай, у незмінних, звичних умовах працює автоматично. Саме це і дає можливість, напружуючи інстинктивні здібності дитини, змусити її організувати свою поведінку так, щоб вона свідомо активізувала своє мислення та мовлення.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми. Перспективу подальшого наукового пошуку вбачаємо в розробленні методичного забезпечення із використання наочності з урахуванням принципу наступності з розвитку монологічного мовлення молодших школярів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Васьківська Г. О. Формування комунікативної компетентності особистості як основна проблема сучасної лінгводидактики. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. Луцьк: СЛУ імені Лесі Українки, 2016. Вип. 1(30). Т. 1. С. 33-38.
2. Крутий К. Л., Деснова І. С., Блашкова О. М. Особливості засвоєння дитиною дошкільного віку основних закономірностей граматичної будови рідної мови. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2022. (8(346) Ч.1), 16-28. URL: [https://doi.org/10.12958/2227-2844-2021-8\(346\)-1-16-28](https://doi.org/10.12958/2227-2844-2021-8(346)-1-16-28) (дата звернення: 24 грудня 2024 року)
3. Ніколаєску Е. В. Поняття «мова» і «мовлення» у сучасній лінгвістиці. *Українська мова і література*. 2007. № 4. С. 157-168.
4. Про затвердження Державного стандарту початкової освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 25 грудня 2024 року)
5. Психологічний словник найсучасніших термінів. Харків: Прапор, 2009. 672 с.
6. Скалацька Т. І. Психологія мовлення як діяльність. *Редакційна колегія*. 2017. № 4. С. 95-112.
7. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. 3- 4 клас. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.1-2.Savchenko.pdf> (дата звернення: 25 грудня 2024 року)
8. Соловей О. А. Психолінгвістичні дослідження мовлення дітей дошкільного віку. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2010. №1. С. 49-51.
9. Яшенкова О. В. Основи теорії мовної комунікації: навч. посібник. Київ: Академія, 2011. 304 с
10. Barendt E. *Freedom of speech*. OUP Oxford. 2005. P. 189.
11. Danny D., Steinberg N. Sciarini. An Introduction to Psycholinguistics 2nd editions. London, 2013. P. 325.
12. Kruty K., Chorna H., Samsonova J., Kurinna A., Sorochynska O. & Desnova I. Genesis of Grammatical Structure of a Preschool Child Language / *Revista Românească pentru Educație Multidimensională* 2022, Volume 14, Issue Supl. P. 495-528. URL: <https://doi.org/10.18662/rrem/14.1Sup1/563>
13. Raphael L. J., Borden G. J., Harris K. S. *Speech science primer: Physiology, acoustics, and perception of speech*. Lippincott Williams & Wilkins. 2007. Vol. 8. P. 378-392.
14. Sapir E. *Language: An introduction to the study of speech*. Courier Corporation. 2004. P. 281.
15. Sedivy J. *Language in mind: An introduction to psycholinguistics*. Sunderland, Massachusetts: Sinauer Associates, 2018. P. 261.

REFERENCES

1. Vaskivska, H. O. (2016) Formuvannia komunikatyvnoi kompetentnosti osobystosti yak osnovna problema suchasnoi lnhvodydakyty [Formation of communicative competence of the individual as the main problem of modern linguistic didactics]. *Naukovyi visnyk Shkhidnoevropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky – Scientific Journal of the Lesia Ukrainka Eastern European National University*. Lutsk: SNU imeni Lesi Ukrainky. Vyp. 1(30). T. 1. Pp. 33-38.
2. Krutii, K. L., Desnova, I. S., Blashkova, O. M. (2022) Osoblyvosti zasvoiennia dytynoi doshkilnoho viku osnovnykh zakonamirnostei hramatychnoi budovy ridnoi movy [Features of the acquisition of the basic patterns of the grammatical structure of the native language by preschool child]. *Visnyk Luhanskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka*.

Pedahohichni nauky – Journal of the Luhansk Taras Shevchenko National University. Pedagogical Sciences. (8(346) Ch.1), 16-28. URL: [https://doi.org/10.12958/2227-2844-2021-8\(346\)-1-16-28](https://doi.org/10.12958/2227-2844-2021-8(346)-1-16-28) (data zvernennia: 24 hrudnia 2024 roku)

3. Nikolaiesku, E. V. (2007) Poniattia «mova» i «movlennia» u suchasni linhvistytsi [The concepts of "language" and "speech" in modern linguistic]. *Ukrainska mova i literatura – Ukrainian language and literature*. No 4. Pp. 157-168.

4. Pro zatverdzhennia Derzhavnoho standartu pochatkovoï osvity [On approval of the State Standard of Primary Education]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text> (data zvernennia: 25 hrudnia 2024 roku)

5. Psykholohichni slovnyk naisuchasnishykh terminiv (2009) [Psychological dictionary of the most modern terms]. Kharkiv: Prapor – Flag. 672 p.

6. Skalatska, T. I. (2017) Psykholohiia movlennia yak diialnist [Psychology of speech as an activity]. *Redaktsiina kolehiia – Editorial board*. No 4. Pp. 95-112.

7. Typova osvitnia prohrama, rozroblena pid kerivnytstvom Savchenko O.Ia. 3- 4klas [Typical educational program developed under the leadership of Savchenko O.Ya. 3-4th grade]. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.1-2.Savchenko.pdf> (data zvernennia: 25 hrudnia 2024 roku)

8. Solovei, O. A. (2010) Psykholinhvistychni doslidzhennia movlennia ditei doshkilnoho viku [Psycholinguistic studies of the speech of preschool children]. *Visnyk Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy – Journal of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine*. No 1. Pp. 49-51.

9. Yashenkova, O. V. (2011) Osnovy teorii movnoi komunikatsii: navch. posibnyk [Fundamentals of the Theory of Speech Communication: Textbook]. Kyiv: Akademiia – Academy. 304 p.

10. Barendt E. (2005) *Freedom of speech*. OUP Oxford. P. 189.

11. Danny D., Steinberg N. (2013) Sciarini. An Introduction to Psycholinguistics 2nd editions. London, 2013. P. 325.

12. Kruty K. Chorna H. Samsonova J. Kurinna A. Soroehynska O. & Desnova I. (2022). Genesis of Grammatical Structure of a Preschool Child Language / *Revista Românească pentru Educație Multidimensională* Volume 14, Issue Sup1. P. 495-528. URL: <https://doi.org/10.18662/rrem/14.1Sup1/563>

13. Raphael L. J., Borden G. J., Harris K. S. (2007) Speech science primer: Physiology, acoustics, and perception of speech. *Lippincott Williams & Wilkins*. 2007. Vol. 8. P. 378-392.

14. Sapir E. (2004) Language: An introduction to the study of speech. *Courier Corporation*. P. 281.

15. Sedivy J. (2018) Language in mind: An introduction to psycholinguistics. *Sunderland, Massachusetts: Sinauer Associates*. P. 261.